

SYSTEM

Prawa Karnego Procesowego

Redaktor Naczelny
Piotr Hofmański

DOPUSZCZALNOŚĆ PROCESU

Redakcja naukowa
Maria Jeż-Ludwichowska
Arkadiusz Lach

IV

Wolters Kluwer

SYSTEM

Prawa Karnego Procesowego

Redaktor Naczelny
Piotr Hofmański

Członkowie Rady Programowej

prof. dr hab. Andrzej Bulsiewicz
dr hab. Wojciech Cieślak

prof. dr hab. Wiesław Daszkiewicz

prof. dr hab. Tomasz Grzegorzczak

prof. dr hab. Jerzy Kasprzak
dr hab. Monika Klejnowska

prof. dr hab. Piotr Kruszyński

prof. dr hab. Cezary Kulesza

dr hab. Zbigniew Kwiatkowski

prof. dr hab. Kazimierz Marszał

dr hab. Ireneusz Nowikowski

prof. dr hab. Lech Paprzycki

prof. dr hab. Feliks Prusak

prof. dr hab. Jerzy Skorupka

prof. dr hab. Stanisław Stachowiak

prof. dr hab. Ryszard A. Stefański

prof. dr hab. Janusz Tylman

prof. dr hab. Stanisław Waltoś

dr hab. Paweł Wiliński

sędzia SN Stanisław Zabłocki

prof. dr hab. Kazimierz Zgryzek

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Tom I.	ZAGADNIENIA OGÓLNE Piotr Hofmański
Tom II.	PROCES KARNY – ROZWIĄZANIA MODELOWE W UJĘCIU PRAWNOPORÓWNAWCZYM Piotr Kruszyński
Tom III.	ZASADY PROCESU KARNEGO Paweł Wiliński
Tom IV.	DOPUSZCZALNOŚĆ PROCESU Maria Jeż-Ludwichowska Arkadiusz Lach
Tom V.	SĄDY I INNE ORGANY POSTĘPOWANIA KARNEGO Zbigniew Kwiatkowski
Tom VI.	STRONY I INNI UCZESTNICY POSTĘPOWANIA KARNEGO Cezary Kulesza
Tom VII.	CZYNNOŚCI PROCESOWE Ireneusz Nowikowski
Tom VIII.	DOWODY Jerzy Skorupka
Tom IX.	ŚRODKI PRZYMUSU Tomasz Grzegorzczak
Tom X.	POSTĘPOWANIE PRZYGOTOWAWCZE Ryszard A. Stefański

**Tom XI. POSTĘPOWANIE PRZED SĄDEM
PIERWSZEJ INSTANCJI**
Kazimierz Zgryzek

Tom XII. POSTĘPOWANIE ODWOŁAWCZE
Sławomir Steinborn
Krzysztof Woźniewski

**Tom XIII. NADZWYCZAJNE ŚRODKI
ZASKARŻENIA I ŚRODKI
POZAPROCESOWE**
Stanisław Zabłocki

Tom XIV. TRYBY SZCZEGÓLNE
Feliks Prusak

**Tom XV. POZAKODEKSOWE
POSTĘPOWANIA SZCZEGÓLNE**
Tomasz Grzegorzczak

**Tom XVI. POSTĘPOWANIA
PO UPRAWOMOCNIENIU SIĘ
ORZECZENIA**
Andrzej Światłowski

**Tom XVII. OBRÓT PRAWNY Z ZAGRANICĄ
I POSTĘPOWANIA
PRZED TRYBUNAŁAMI
MIĘDZYNARODOWYMI**
Lech Paprzycki

**Tom XVIII. KOSZTY PROCESU I OPŁATY
W SPRAWACH KARNYCH**
Monika Klejnowska

DOPUSZCZALNOŚĆ PROCESU

Redakcja naukowa
Maria Jeż-Ludwichowska
Arkadiusz Lach

Autorzy:

Tomasz Grzegorzcyk
Piotr Hofmański
Barbara Janusz-Pohl
Maria Jeż-Ludwichowska
Dariusz Kala
Romuald Kniecik
Arkadiusz Lach
Barbara Nita-Światłowska
Maciej Rogalski
Jerzy Skorupka
Ryszard A. Stefański
Sławomir Steinborn
Katarzyna Sychta

IV

Poszczególne rozdziały tomu IV napisali:

Tomasz Grzegorzcyk	rozdział 2 pkt 4; rozdział 2 pkt 5; rozdział 2 pkt 6; rozdział 5 pkt 2
Piotr Hofmański	rozdział 1 pkt 2; rozdział 1 pkt 3
Barbara Janusz-Pohl	rozdział 4 pkt 3.1; rozdział 4 pkt 3.3–3.8
Maria Jeż-Ludwichowska	rozdział 1 pkt 2; rozdział 1 pkt 3
Dariusz Kala	rozdział 2 pkt 2
Romuald Kmicik	rozdział 5 pkt 1
Arkadiusz Lach	rozdział 1 pkt 6; rozdział 1 pkt 7; rozdział 7
Barbara Nita-Światłowska	rozdział 2 pkt 1; rozdział 4 pkt 3.2; rozdział 4 pkt 3.9–3.15; rozdział 5 pkt 3
Maciej Rogalski	rozdział 4 pkt 1; rozdział 4 pkt 2
Jerzy Skorupka	rozdział 2 pkt 3
Ryszard A. Stefański	rozdział 3
Sławomir Steinborn	rozdział 1 pkt 1; rozdział 1 pkt 4; rozdział 1 pkt 5
Katarzyna Sychta	rozdział 6

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	17
Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym	23
Wprowadzenie	33
ROZDZIAŁ 1. Warunki dopuszczalności procesu – zagadnienia ogólne	37
1. Geneza i rozwój nauki o przesłankach procesowych	40
1.1. Ukształtowanie się nauki o przesłankach procesowych (<i>Prozessvoraussetzungen</i>) na gruncie niemieckiego postępowania cywilnego i procesu karnego	40
1.2. Rozwój nauki o przesłankach procesowych w polskim procesie karnym	49
2. Wzajemny stosunek pojęcia warunków dopuszczalności procesu i pojęcia przesłanek procesu	52
3. Wzajemny stosunek pojęcia przesłanek procesu (warunków dopuszczalności procesu) i podstawy faktycznej procesu	65
4. Funkcje systemu warunków dopuszczalności procesu	81
5. Rodzaje (klasyfikacja) warunków dopuszczalności procesu	85
5.1. Uwagi ogólne	85
5.2. Warunki (przesłanki) pozytywne i negatywne	86
5.3. Kategoryzacja warunków (przesłanek) ze względu na zasięg oddziaływania na płaszczyźnie etapów procesu	88
5.4. Warunki (przesłanki) ogólne i szczególne	90
5.5. Warunki (przesłanki) materialne, mieszane i formalne	92
5.6. Warunki (przesłanki) abstrakcyjne i konkretne oraz bezwzględne i względne ...	96
6. Zbieg negatywnych warunków dopuszczalności procesu	100
6.1. Uwagi ogólne	100
6.2. Zbieg negatywnych materialnych warunków dopuszczalności procesu	101
6.3. Zbieg negatywnych formalnych warunków dopuszczalności procesu	102
6.4. Zbieg negatywnych materialnych i formalnych warunków dopuszczalności procesu	104
7. Procesowe skutki negatywnych warunków dopuszczalności procesu	106
7.1. Uwagi ogólne	106
7.2. Procesowe skutki negatywnych warunków dopuszczalności procesu przed wszczęciem postępowania	108
7.3. Procesowe skutki negatywnych warunków dopuszczalności procesu w postępowaniu przygotowawczym	111
7.4. Procesowe skutki negatywnych warunków dopuszczalności procesu w postępowaniu sądowym	116

ROZDZIAŁ 2. Formalne pozytywne warunki dopuszczalności procesu	125
1. Pod sądność sprawy polskim sądom karnym	138
1.1. Istota i zakres pod sądności	139
1.2. Wyłączenia pod sądności	160
1.2.1. Uwagi ogólne	160
1.2.2. Immunitet dyplomatyczny	163
1.2.2.1. Istota immunitetu dyplomatycznego	163
1.2.2.2. Zakres podmiotowy immunitetu dyplomatycznego	165
1.2.2.3. Zakres przedmiotowy immunitetu dyplomatycznego	174
1.2.2.4. Procesowe skutki obowiązywania immunitetu dyplomatycznego	177
1.2.3. Immunitet konsularny	179
1.2.3.1. Istota immunitetu konsularnego	179
1.2.3.2. Zakres podmiotowy immunitetu konsularnego	183
1.2.3.3. Zakres przedmiotowy immunitetu konsularnego	185
1.2.3.4. Procesowe skutki obowiązywania immunitetu konsularnego ...	189
1.2.4. Zrzeczenie się korzystania z ochrony wynikającej z immunitetu	191
1.2.4.1. Dysponent immunitetu	191
1.2.4.2. Procesowe skutki zrzeczenia się immunitetu	193
2. Właściwość sądu	194
2.1. Uwagi ogólne	194
2.2. Charakter prawny właściwości sądu i jej miejsce wśród warunków dopuszczalności procesu	197
2.3. Rodzaje właściwości sądu i procesowe konsekwencje jej braku	200
2.3.1. Właściwość rzeczowa sądu	200
2.3.2. Właściwość miejscowa sądu	204
2.3.3. Właściwość funkcjonalna sądu	208
2.3.4. Właściwość sądu z łączności spraw	212
2.3.5. Właściwość sądu z delegacji	214
2.4. Spory o właściwość między sądami	219
3. Istnienie stron procesowych	221
3.1. Istnienie stron procesowych jako warunek skargowego procesu karnego	221
3.2. Pojęcie „strona”	224
3.2.1. Strona w ujęciu materialnym i formalnym	224
3.2.2. Strona w ujęciu abstrakcyjnym i konkretnym oraz obiektywnym i subiektywnym	236
3.2.3. Brak strony w procesie karnym	237
3.2.4. Elementy (właściwości) konstytutywne dla pojęcia „strona”	239
3.2.5. Zdolność sądowa, zdolność procesowa, zdolność postulacyjna, legitymacja procesowa	240
3.2.6. Brak zdolności procesowej i legitymacji procesowej	261
3.2.7. Strona procesowa a podmiot czynu zabronionego i sprawca przestępstwa	263
3.3. Rodzaje stron procesowych	264
3.3.1. Uwagi ogólne	264
3.3.2. Strony zasadnicze i szczególne	265
3.3.3. Strony karne i strona cywilna	266

3.3.4. Strona czynna i strona bierna	266
3.3.5. Strona zastępcza i strona nowa	268
3.3.6. Strona zbiorowa	270
3.4. Strony zasadnicze	271
3.4.1. Oskarżyciel. Rodzaje oskarżycieli	271
3.4.2. Oskarżony	277
3.4.3. Podmiot odpowiedzialny za zwrot Skarbowi Państwa korzyści majątkowej uzyskanej z przestępstwa	277
3.4.4. Pokrzywdzony	279
3.4.5. Powód cywilny	280
3.4.6. Problem rzecznika interesu indywidualnego i publicznego (społecznego)	281
3.5. Strony szczególne	299
3.5.1. Uwagi ogólne	299
3.5.2. Podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej	300
3.5.3. Interwenient	302
3.5.4. Podmiot zbiorowy	302
3.6. Brak stron zasadniczych i szczególnych	304
3.7. Wiele stron w procesie karnym	306
4. Skarga uprawnionego oskarżyciela jako warunek dopuszczalności procesu	309
4.1. Kształtowanie się wymogu istnienia skargi jako warunku dopuszczalności procesu w prawie polskim	309
4.1.1. Skarga jako warunek dopuszczalności procesu a zasada skargowości	309
4.1.2. Sposoby ustawowego ujmowania zasady skargowości i ich wpływ na zakres funkcjonowania przesłanki istnienia skargi jako warunku dopuszczalności procesu karnego	312
4.2. Pojęcie skargi uprawnionego oskarżyciela jako przesłanki procesowej	316
4.2.1. Rodzaje skarg oskarżycielskich wszczynających proces sądowy w sprawach karnych	316
4.2.1.1. Uwagi ogólne	316
4.2.1.2. Akt oskarżenia jako skarga wszczynająca proces	318
4.2.1.3. Odstąpienie od oskarżenia	322
4.2.1.4. Surogaty aktu oskarżenia	330
4.2.1.5. Inne skargi wszczynające postępowanie sądowe	338
4.2.2. Uprawniony oskarżyciel jako podmiot realizujący wymóg zaistnienia skargi skutecznie wszczynającej proces sądowy	348
4.2.2.1. Rodzaje uprawnionych oskarżycieli w ujęciu kodeksowym	348
4.2.2.2. Prokurator jako uprawniony oskarżyciel	352
4.2.2.3. Nieprokuratorscy oskarżyciele publiczni	355
4.2.2.4. Pokrzywdzony jako uprawniony oskarżyciel w sprawach o przestępstwa ścigane z urzędu	363
4.2.2.5. Podmioty uprawnione do oskarżania w sprawach o czyny prywatnoscargowe	368
4.3. Charakter prawny przesłanki istnienia skargi uprawnionego oskarżyciela oraz sytuacje procesowe, w jakich zachodzi brak takiej skargi	370
4.3.1. Charakter prawny wymogu istnienia skargi uprawnionego oskarżyciela	370

4.3.2. Sytuacje procesowe, w jakich zachodzi brak skargi	373
4.4. Konsekwencje procesowe braku skargi uprawnionego oskarżyciela i dopuszczalność konwalidacji tego braku	385
4.4.1. Umorzenie postępowania jako konsekwencja braku skargi oskarżycielskiej uprawnionego podmiotu	385
4.4.2. Usuwanie braków formalnych skargi czyniących ją nieskuteczną	386
4.4.3. Konwalidacja braku skargi uprawnionego oskarżyciela	388
4.4.4. Konwalidacja braku skargi uprawnionego oskarżyciela przy zmianie oceny prawnej czynu w toku procesu sądowego	390
5. Wniosek o ściganie	392
5.1. Pojęcie, istota i charakter wniosku o ściganie jako warunku dopuszczalności procesu	392
5.1.1. Pojęcie wniosku o ściganie i rodzaje ścigania z urzędu, lecz na wniosek ...	392
5.1.2. Wniosek o ściganie w ujęciu polskich kodyfikacji karnoprosesowych ...	398
5.1.3. Istota i charakter wniosku o ściganie jako przesłanki procesowej	405
5.2. Przepęstwa ścigane na wniosek w obecnym prawie polskim i podmioty uprawnione do jego złożenia	410
5.2.1. Przepęstwa objęte ściganiem wnioskowym	410
5.2.1.1. Uwagi ogólne	410
5.2.1.2. Przepęstwa ścigane bezwzględnie na wniosek	413
5.2.1.3. Przepęstwa ścigane względnie na wniosek pokrzywdzonego ..	417
5.2.1.4. Rodzaje ścigania wnioskowego przestępstw wojskowych żołnierzy	418
5.2.1.5. Krąg przestępstw ściganych na wniosek dowódcy i kierownika jednostki cywilnej, w której żołnierz pełni służbę, oraz na wniosek samego pokrzywdzonego	421
5.2.1.6. Przepęstwa prywatnoskargowe żołnierza ścigane na wniosek pokrzywdzonego	423
5.2.2. Podmioty uprawnione do złożenia wymaganego wniosku	426
5.2.2.1. Krąg podmiotów uprawnionych do wnioskowania o ściganie i zasady występowania z tym wnioskiem	426
5.2.2.2. Pokrzywdzony jako uprawniony do wystąpienia z wnioskiem o ściganie i jego reprezentowanie	429
5.2.2.3. Wykonywanie praw pokrzywdzonego jako uprawnionego wnioskodawcy w razie jego śmierci	434
5.3. Składanie wniosku o ściganie i konsekwencje procesowe jego złożenia	438
5.3.1. Forma wniosku o ściganie	438
5.3.2. Kwestia wskazywania we wniosku osoby domniemanego sprawcy	443
5.3.3. Konsekwencje procesowe złożenia wniosku	448
5.3.4. Dopuszczalność wyłączenia spod ścigania bezwzględnie wnioskowego osoby najbliższej dla wnioskodawcy	457
5.4. Cofnięcie wniosku o ściganie	461
5.4.1. Kształtowanie się dopuszczalności cofnięcia wniosku w prawie polskim	461
5.4.2. Procedura cofnięcia wniosku w obecnym prawie polskim	468
5.4.3. Odrębności wojskowej procedury karnej w kwestii cofnięcia wniosku o ściganie	475

5.5. Brak wniosku o ściganie i konwalidacja tego braku	478
5.5.1. Sytuacje, w jakich dochodzi do braku wymaganego wniosku o ściganie ..	478
5.5.2. Konwalidowanie braku wniosku	479
6. Zezwolenie na ściganie	482
6.1. Pojęcie, istota i charakter zezwolenia na ściganie oraz potrzeba jego uzyskania jako warunku dopuszczalności procesu	482
6.1.1. Pojęcie, istota i charakter prawny zezwolenia jako przesłanki procesowej	482
6.1.2. Kształtowanie się instytucji zezwolenia na ściganie w prawie polskim po 1918 r. i potrzeba jego uzyskania w celu ścigania przestępstw z urzędu	484
6.1.3. Zezwolenie na ściganie na gruncie przestępstw prywatnoskargowych ...	488
6.1.4. Zezwolenie na ściganie przez oskarżyciela subsydiarnego	494
6.2. Zakres podmiotowy i przedmiotowy wymogu posiadania zezwolenia na ściganie	497
6.2.1. Zezwolenie jako warunek dopuszczalności ścigania określonych osób i jego postaci	497
6.2.2. Zezwolenie na ściganie osób objętych immunitetami krajowymi	499
6.2.3. Przedmiotowy zakres zezwolenia i kwestia jego poszerzenia	506
6.2.4. Immunitety zakrajowe a kwestia zgody (zezwoienia) na ściganie osób objętych takim immunitetem	510
6.2.5. Zgoda (zezwoienie) na ściganie osoby i poszerzanie przedmiotowego zakresu tej zgody przy ekstradycji i przekazywaniu ściganego w trybie ENA	515
6.3. Uzyskiwanie zezwolenia na ściganie	521
6.3.1. Uwagi ogólne	521
6.3.2. Występowanie przez oskarżyciela o udzielenie zezwolenia na ściganie ..	522
6.3.3. Ograniczenia w osobistym występowaniu uprawnionego podmiotu o wydanie zezwolenia	524
6.3.4. Procedury w przedmiocie udzielania zezwolenia na ściganie	530
 ROZDZIAŁ 3. Materialne negatywne warunki dopuszczalności procesu	 535
1. Następstwa materialnych negatywnych warunków dopuszczalności procesu	542
2. Podstawa faktyczna i prawna odpowiedzialności karnej	543
3. Brak dostatecznych podstaw faktycznych do ścigania	544
3.1. Niepopelnienie czynu	545
3.1.1. Uwagi ogólne	545
3.1.2. Pojęcie czynu	546
3.1.3. Zachowanie niebędące czynem	551
3.2. Brak danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie popełnienia czynu ...	557
4. Brak przestępczości czynu	558
4.1. Uwagi ogólne	558
4.2. Brak znamion czynu zabronionego	558
4.3. Wyłączenie przestępczości	561
4.3.1. Uwagi ogólne	561
4.3.2. Okoliczności wyłączające bezprawność	562
4.3.3. Ustawowe okoliczności wyłączające bezprawność czynu	564

4.3.4. Pozaustawowe okoliczności wyłączające bezprawność czynu	572
4.3.5. Okoliczności wyłączające winę	574
5. Znikomy stopień społecznej szkodliwości czynu	579
6. Niepodleganie sprawcy karze	584
7. Inne materialne negatywne warunki dopuszczalności postępowania przygotowawczego	588
7.1. Uwagi ogólne	588
7.2. Niewykrycie sprawcy przestępstwa	590
7.3. Niepopełnienie przez podejrzanego zarzucanego przestępstwa	591
7.4. Brak interesu społecznego w kontynuowaniu ścigania z urzędu	591
7.5. Brak w czynie znamion przestępstwa ściganego z oskarżenia publicznego	592
ROZDZIAŁ 4. Formalne negatywne warunki dopuszczalności procesu	593
1. Stan rzeczy osądzonej (<i>res iudicata</i>)	607
1.1. Zakaz <i>ne bis in idem</i>	607
1.2. Pojęcie stanu rzeczy osądzonej (<i>res iudicata</i>)	611
1.2.1. Uwagi ogólne	611
1.2.2. Tożsamość czynu	614
1.2.3. Tożsamość osoby	628
1.2.4. Prawomocność orzeczenia	631
1.3. <i>Res iudicata</i> w postępowaniu przygotowawczym	637
1.3.1. Przesłanka powagi rzeczy osądzonej w postępowaniu przygotowawczym	637
1.3.2. Prawomocność materialna orzeczeń umarzających postępowanie	639
1.3.3. Umożnienie postępowania przygotowawczego	641
1.3.4. Umożnienie postępowania w zakresie fragmentu czynu	644
1.3.5. Umożnienie postępowania na skutek pojednania się stron	646
1.3.6. Wydanie orzeczenia z naruszeniem właściwości	648
1.4. <i>Res iudicata</i> w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji	649
1.4.1. Kontrola warunków dopuszczalności procesu	649
1.4.2. Zakres związania sądu prawomocnymi decyzjami prokuratora o umorzeniu postępowania przygotowawczego	651
1.4.3. Sądowa kontrola decyzji prokuratora o wznowieniu prawomocnie umorzonego postępowania przygotowawczego	652
1.5. <i>Res iudicata</i> w postępowaniu odwoławczym	654
1.6. Wyjątki od zakazu <i>ne bis in idem</i>	656
1.7. <i>Res iudicata</i> jako przeszkoda procesowa przy osądzeniu sprawy w państwie obcym	665
2. Zawisłość sprawy (<i>lis pendens</i>)	670
2.1. Pojęcie stanu zawisłości sprawy (<i>lis pendens</i>)	670
2.1.1. Uwagi ogólne	670
2.1.2. Wcześniej wszczęte postępowanie	673
2.1.3. Tożsamość czynu i tożsamość osoby	674
2.2. <i>Lis pendens</i> w postępowaniu przygotowawczym	675
2.3. <i>Lis pendens</i> w postępowaniu jurysdykcyjnym	679
2.4. <i>Lis pendens</i> jako przeszkoda procesowa przy toczącym się postępowaniu w państwie obcym	681

2.5. <i>Lis pendens</i> a <i>res iudicata</i>	684
3. Immunitety formalne	686
3.1. Immunitet Prezydenta Rzeczypospolitej	686
3.1.1. Istota immunitetu, jego <i>ratio</i> oraz źródło obowiązywania	686
3.1.2. Zakres immunitetu	689
3.2. Formalny immunitet parlamentarny	694
3.2.1. Uwagi ogólne	694
3.2.2. Istota immunitetu, jego <i>ratio</i> oraz źródło obowiązywania	696
3.2.3. Zakres immunitetu parlamentarnego	700
3.2.4. Uchylenie immunitetu	714
3.3. Immunitet członków Rady Ministrów	718
3.3.1. Istota immunitetu, jego <i>ratio</i> oraz źródło obowiązywania	718
3.3.2. Zakres immunitetu	721
3.3.3. Uchylenie immunitetu	723
3.4. Immunitet Rzecznika Praw Obywatelskich	727
3.4.1. Istota immunitetu, jego <i>ratio</i> oraz źródło obowiązywania	727
3.4.2. Zakres immunitetu	730
3.4.3. Uchylenie immunitetu	739
3.5. Immunitet Rzecznika Praw Dziecka	747
3.5.1. Istota immunitetu, jego <i>ratio</i> oraz źródło obowiązywania	747
3.5.2. Uchylenie immunitetu	749
3.6. Immunitet Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej	750
3.6.1. Istota immunitetu, jego <i>ratio</i> oraz źródło obowiązywania	750
3.6.2. Zakres immunitetu	752
3.6.3. Uchylenie immunitetu	755
3.7. Immunitet Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych	757
3.7.1. Istota immunitetu, jego <i>ratio</i> oraz źródło obowiązywania	757
3.7.2. Zakres immunitetu	759
3.7.3. Uchylenie immunitetu	761
3.8. Immunitet Prezesa Najwyższej Izby Kontroli i pracowników Najwyższej Izby Kontroli	763
3.8.1. Istota immunitetu, jego <i>ratio</i> oraz źródło obowiązywania	763
3.8.2. Zakres immunitetu	766
3.8.3. Uchylenie immunitetu	769
3.9. Immunitet sędziów Trybunału Konstytucyjnego	772
3.9.1. Uwagi ogólne	772
3.9.2. Istota immunitetu, jego <i>ratio</i> oraz źródło obowiązywania	773
3.9.3. Zakres immunitetu	786
3.9.4. Uchylenie immunitetu	789
3.9.5. Obowiązywanie szczególnych konstytucyjnych gwarancji ochronnych w postępowaniu zmierzającym do uchylenia immunitetu sędziowskiego	791
3.10. Immunitet członków Trybunału Stanu	797
3.10.1. Istota immunitetu, jego <i>ratio</i> oraz źródło obowiązywania	797
3.10.2. Zakres immunitetu	799
3.10.3. Uchylenie immunitetu	800

3.10.4. Obowiązkiwanie szczególnych konstytucyjnych gwarancji ochronnych w postępowaniu zmierzającym do uchylenia immunitetu sędziowskiego	801
3.11. Immunitet sędziów Sądu Najwyższego	801
3.11.1. Istota immunitetu, jego <i>ratio</i> oraz źródło obowiązkiwania	801
3.11.2. Zakres immunitetu	804
3.11.3. Uchylenie immunitetu	805
3.11.4. Obowiązkiwanie szczególnych konstytucyjnych gwarancji ochronnych w postępowaniu zmierzającym do uchylenia immunitetu sędziowskiego	811
3.12. Immunitet sędziów sądów powszechnych i sądów administracyjnych	812
3.12.1. Istota immunitetu, jego <i>ratio</i> oraz źródło obowiązkiwania	812
3.12.2. Zakres immunitetu	814
3.12.3. Uchylenie immunitetu	814
3.12.4. Obowiązkiwanie szczególnych konstytucyjnych gwarancji ochronnych w postępowaniu zmierzającym do uchylenia immunitetu sędziowskiego	816
3.13. Immunitet sędziów sądów wojskowych	817
3.13.1. Istota immunitetu, jego <i>ratio</i> oraz źródło obowiązkiwania	817
3.13.2. Zakres immunitetu	819
3.13.3. Uchylenie immunitetu	819
3.13.4. Obowiązkiwanie szczególnych konstytucyjnych gwarancji ochronnych w postępowaniu zmierzającym do uchylenia immunitetu sędziowskiego	821
3.14. Immunitet prokuratorski	821
3.14.1. Istota immunitetu, jego <i>ratio</i> oraz źródło obowiązkiwania	821
3.14.2. Zakres immunitetu	822
3.14.3. Uchylenie immunitetu	826
3.15. Immunitety formalne a dopuszczalność czynności procesowych opartych na przymusie	828
3.15.1. Dopuszczalność czynności procesowych opartych na przymusie wobec osób chronionych immunitetami zakrajowości	828
3.15.2. Dopuszczalność czynności procesowych opartych na przymusie wobec osób chronionych immunitetem parlamentarnym	831
3.15.3. Dopuszczalność czynności procesowych opartych na przymusie wobec osób chronionych immunitetami sędziowskimi	833
3.15.4. Dopuszczalność czynności procesowych opartych na przymusie wobec osób chronionych immunitetem prokuratorskim	838
3.15.5. Podsumowanie	839
ROZDZIAŁ 5. Mieszane negatywne warunki dopuszczalności procesu	840
1. Przedawnienie karalności	845
1.1. Przedawnienie jako negatywna przesłanka procesowa o charakterze mieszanym – założenia teoretycznoprosowe, podstawy normatywne i skutki procesowe	845
1.2. Terminy przedawnienia karalności	859
1.3. Przerwa biegu terminu przedawnienia karalności	862

1.4. Spoczywanie terminu przedawnienia karalności	865
1.5. Przedawnienie karalności przestępstw prywatnoskargowych	871
1.6. Przedawnienie karalności jako fakt procesowy; dowodowa hipoteza popełnienia przestępstwa i ujawnienie przedawnienia w zbiegu z innymi przesłankami negatywnymi	877
1.7. Przedawnienie karalności jako przesłanka negatywna w postępowaniu karnym skarbowym i w postępowaniu w sprawach o wykroczenia	882
1.8. Przedawnienie karalności a przedawnienie wykonania kary w stadium wykonawczym procesu karnego	885
2. Abolicja jako przesłanka procesowa	890
2.1. Istota abolicji jako przeszkody procesowej	890
2.1.1. Uwagi ogólne	890
2.1.2. Pojęcie abolicji. Abolicja a amnestia	892
2.1.3. Abolicja a ułaskawienie	901
2.2. Charakter prawny abolicji jako przeszkody procesowej	924
2.3. Rodzaje abolicji	941
2.4. Zakres przedmiotowy i podmiotowy abolicji. Organy orzekające w jej przedmiocie oraz sytuacja procesowa podejrzanego i pokrzywdzonego w związku ze stosowaniem abolicji	953
2.4.1. Zakres przedmiotowy i podmiotowy abolicji	953
2.4.2. Organy orzekające w przedmiocie abolicji oraz sytuacja procesowa podejrzanego (oskarżonego) i pokrzywdzonego w związku z jej stosowaniem	963
3. Immunitety materialne	970
3.1. Materialny immunitet parlamentarny	970
3.1.1. Uwagi ogólne	970
3.1.2. Istota immunitetu, jego <i>ratio</i> oraz źródło obowiązywania	972
3.1.3. Zakres immunitetu	981
3.2. Materialny immunitet prokuratorski	982
3.2.1. Istota immunitetu, jego <i>ratio</i> oraz źródło obowiązywania	982
3.2.2. Zakres immunitetu	984
3.3. Immunitet adwokacki	986
3.3.1. Istota immunitetu, jego <i>ratio</i> oraz źródło obowiązywania	986
3.3.2. Zakres immunitetu	990
3.4. Immunitet radców prawnych	996
3.4.1. Istota immunitetu, jego <i>ratio</i> oraz źródło obowiązywania	996
3.4.2. Zakres immunitetu	997
3.5. Immunitet rzecznika patentowego	1000
3.5.1. Istota immunitetu, jego <i>ratio</i> oraz źródło obowiązywania	1000
3.5.2. Zakres immunitetu	1001
3.6. Immunitet radcy i starszego radcy Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa	1002
3.6.1. Istota immunitetu, jego <i>ratio</i> oraz źródło obowiązywania	1002
3.6.2. Zakres immunitetu	1002
ROZDZIAŁ 6. Warunki dopuszczalności procesu adhezyjnego	1004
1. Pojęcie przesłanek procesu adhezyjnego	1021
2. Relacja między przesłankami procesu adhezyjnego i procesu w przedmiocie odpowiedzialności karnej	1025

3.	Dodatknie przesłanki procesu adhezyjnego	1028
3.1.	Dopuszczalność drogi sądowej	1028
3.2.	Zakres przedmiotowy procesu adhezyjnego	1034
3.2.1.	Roszczenia majątkowe przysługujące pokrzywdzonemu przestępstwem ..	1034
3.2.2.	Roszczenia majątkowe osób najbliższych dla pokrzywdzonego	1046
3.3.	Dopuszczalność procesu adhezyjnego w trybie, w którym toczy się postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności karnej	1052
3.4.	Powództwo adhezyjne	1066
3.4.1.	Wymogi formalne powództwa adhezyjnego	1066
3.4.2.	Legitymacja do wytoczenia powództwa adhezyjnego	1072
3.4.2.1.	Legitymacja pokrzywdzonego i podmiotów reprezentujących pokrzywdzonego	1072
3.4.2.2.	Legitymacja prokuratora	1076
3.5.	Istnienie stron procesu adhezyjnego	1080
3.5.1.	Status prawny pokrzywdzonego w postępowaniu karnym i cywilnym ..	1080
3.5.2.	Kumulacja roli powoda cywilnego z rolą świadka	1083
3.5.3.	Współuczestnictwo procesowe po stronie czynnej	1086
3.5.4.	Strony zastępcze oraz strony nowe w postępowaniu adhezyjnym	1089
3.5.5.	Zakład ubezpieczeń jako powód cywilny	1093
3.5.6.	Pozwany w procesie adhezyjnym	1099
3.5.7.	Współuczestnictwo procesowe po stronie biernej procesu adhezyjnego ...	1101
3.5.8.	Zdolność sądowa i procesowa oskarżonego, przeciwko któremu wnoszone jest powództwo cywilne	1103
4.	Ujemne przesłanki procesu adhezyjnego	1106
4.1.	Stan rzeczy osądzonej (<i>res iudicata</i>)	1106
4.2.	Zawisłość sprawy (<i>lis pendens</i>)	1109
4.3.	Współuczestnictwo konieczne po stronie pozwanej	1113
4.4.	Złożenie wniosku w przedmiocie karnoprawnego naprawienia szkody (art. 46 § 1 k.k.)	1122
5.	Badanie z urzędu przesłanek procesu adhezyjnego i skutki stwierdzenia przesłanki ujemnej lub braku przesłanki dodatniej	1125
ROZDZIAŁ 7. Przeszkody wszczęcia i prowadzenia procesu wynikające ze współpracy międzynarodowej w sprawach karnych		
1.	Zasada specjalności jako przeszkoda wszczęcia i prowadzenia postępowania	1131
2.	Brak podwójnej przestępności czynu jako przeszkoda wszczęcia i prowadzenia postępowania	1136
3.	Wcześniejsze osądzenie lub wszczęcie postępowania za granicą jako przeszkoda wszczęcia i prowadzenia postępowania	1136
4.	Przekazanie ścigania za granicę jako przeszkoda wszczęcia i prowadzenia postępowania	1137
5.	Inne przeszkody wszczęcia i prowadzenia postępowania	1137
Skorowidz przedmiotowy		1139

WYKAZ SKRÓTÓW

I. Akty prawne

- EKPCz, Konwencja – Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
- k.c. – ustawa z 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 121 ze zm.)
- k.k. – ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm.)
- k.k. z 1932 r. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 60, poz. 571 ze zm.) – uchylone
- k.k. z 1969 r. – ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 13, poz. 94 ze zm.) – nieobowiązująca
- k.k.s. – ustawa z 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 186 ze zm.)
- k.k.w. – ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. Nr 90, poz. 557 ze zm.)
- Konstytucja Francji – Konstytucja Republiki Francuskiej z 4 października 1958 r., wprowadzona ustawą konstytucyjną nr 2007–238 z 23 lutego 2007 r.
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- konwencja o ekstradycji – Europejska konwencja o ekstradycji, sporządzona w Paryżu dnia 13 grudnia 1957 r. (Dz.U. z 1994 r. Nr 70, poz. 307)
- k.p. – ustawa z 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 1502 ze zm.)
- k.p.c. – ustawa z 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 101 ze zm.)
- k.p.k. – ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555 ze zm.)
- k.p.k. z 1928 r. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz.U. z 1950 r. Nr 40, poz. 364 ze zm.) – nieobowiązujące
- k.p.k. z 1969 r. – ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 19, poz. 96 ze zm.) – nieobowiązująca

- k.p.w. – ustawa z 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 395 ze zm.)
- MPPOiP, Pakt – Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167)
- k.r.o. – ustawa z 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn. Dz.U. z 2012 r., poz. 788 ze zm.)
- k.s.h. – ustawa z 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 1030 ze zm.)
- k.w. – ustawa z 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn. Dz.U. 2013 r., poz. 482 ze zm.)
- nowela z 10 stycznia 2003 r. – ustawa z 10 stycznia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. Nr 17, poz. 155 ze zm.)
- nowela z 5 listopada 2009 r. – ustawa z 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 206, poz. 1589 ze zm.)
- nowela z 27 września 2013 r. – ustawa z 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r., poz. 1247)
- pr.adw. – ustawa z 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 635 ze zm.)
- protokół nr 7 – protokół (nr 7) w sprawie przywilejów i immunitetów Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE 2012 C 326/266)
- p.u.s.a. – ustawa z 25 lipca 2002 r. – Prawo o ustroju sądów administracyjnych (Dz.U. Nr 153, poz. 1269 ze zm.)
- p.u.s.p. – ustawa z 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 427 ze zm.)
- p.u.s.p. z 1928 r. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 6 lutego 1928 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn. Dz.U. z 1964 r. Nr 6, poz. 40 ze zm.) – nieobowiązujące
- p.u.s.p. z 1985 r. – ustawa z 20 czerwca 1985 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn. Dz.U. z 1994 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.) – nieobowiązująca
- p.u.s.w. – ustawa z 21 sierpnia 1997 r. – Prawo o ustroju sądów wojskowych (tekst jedn. Dz.U. z 2012 r., poz. 952 ze zm.)
- p.w.k.p.k. z 1928 r. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 19 marca 1928 r. – Przepisy wprowadzające kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 33, poz. 314 ze zm.) – nieobowiązujące
- p.w.k.p.k. z 1997 r. – ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 556 ze zm.)

- regulamin Sejmu – uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 30 lipca 1992 r.
– Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. M.P. z 2012 r., poz. 32)
- regul.prok. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 11 września 2014 r.
– Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz.U. z 2014 r., poz. 1218)
- regul.prok. z 2010 r. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 24 marca 2010 r.
– Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz.U. Nr 49, poz. 296 ze zm.) – nieobowiązujące
- StPO – Strafprozessordnung (niemiecki Kodeks postępowania karnego)
- u.o.d.o. – ustawa z 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 1182 ze zm.)
- u.o.p.z. – ustawa z 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 1417 ze zm.)
- u.p.n. – ustawa z 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 382 ze zm.)
- u.prok. – ustawa z 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (tekst jedn. Dz.U. z 2011 r. Nr 270, poz. 1599 ze zm.)
- u.rad.pr. – ustawa z 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 637 ze zm.)
- ustawa o BOR – ustawa z 16 marca 2001 r. o Biurze Ochrony Rządu (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 170 ze zm.)
- ustawa o dyscyplinie wojskowej z 2009 r. – ustawa z 9 października 2009 r. o dyscyplinie wojskowej (Dz.U. Nr 190, poz. 1474 ze zm.)
- ustawa o IPN – ustawa z 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 1075 ze zm.)
- ustawa o NIK – ustawa z 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (tekst jedn. Dz.U. z 2012 r., poz. 82 ze zm.)
- ustawa o PGSP – ustawa o Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 1150 ze zm.)
- ustawa o RPD – ustawa z 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz.U. Nr 6, poz. 69 ze zm.)
- ustawa o RPO – ustawa z 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 1648 ze zm.)
- ustawa o SN – ustawa z 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 499 ze zm.)
- ustawa o TK – ustawa z 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U. Nr 102, poz. 643 ze zm.)
- ustawa o TS – ustawa z 26 marca 1982 r. o Trybunale Stanu (tekst jedn. Dz.U. z 2002 r. Nr 101, poz. 925 ze zm.)
- u.ś.k. – ustawa z 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym (tekst jedn. Dz.U. z 2014 r., poz. 1801 ze zm.)

u.w.m.p.s. – ustawa z 9 maja 1996 r. o wykonywaniu mandatu posła i senatora (tekst jedn. Dz.U. z 2011 r. Nr 7, poz. 29 ze zm.)

II. Czasopisma i publikatory

Annales UMCS – „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio C. Ius, Lublin”

Biul. SN – „Biuletyn Sądu Najwyższego”

CzPKiNP – „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych”

GSP-PO – „Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa”

KZS – „Krakowskie Zeszyty Sądowe”

Lex – Serwis Prawniczy Wolters Kluwer

Lex/el. – wydawnictwo elektroniczne Lex

LexPolonica – system prawniczy Wolters Kluwer

MoP – „Monitor Prawniczy”

M.P. – Monitor Polski

NP – „Nowe Prawo”

OSA – Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych

OSN – Orzecznictwo Sądu Najwyższego

OSNCK – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izby Cywilna i Karna

OSNCP – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izby Cywilna i Pracy

OSNKW – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izby Karna i Wojskowa

OSNP – Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy

OSNPG – Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Zbiór Prokuratury Generalnej

OSNSD – Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Sądu Dyscyplinarnego

OSNwSD – Orzecznictwo Sądu Najwyższego w sprawach dyscyplinarnych i w sprawach skarg na przewlekłość postępowania karnego

OSNwSK – Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych

OSP – Orzecznictwo Sądów Polskich

OSPiKA – Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych

OTK – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego – Zbiór Urzędowy

OTK-ZU – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy (od 1995 r.)

OTK-A – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego – seria A (od 2002 r.)

OTK-B – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego – seria B (od 2002 r.)

Pal. – „Palestra”

PiP – „Państwo i Prawo”

Prob. PK – „Problemy Prawa Karnego”

Prob.Praw. – „Problemy Praworządności”

Prok.iPr. – „Prokuratura i Prawo”

Przegl.Sejm. – „Przegląd Sejmowy”

PS – „Przegląd Sądowy”

RPEiS – „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”

SI – „Studia Iuridica”

Wok. – „Wokanda”

Wykaz skrótów

- WPP – „Wojskowy Przegląd Prawniczy”
ZOSN – Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego (1918–1952)
ZStW – „Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft”

III. Inne

- BGH – Bundesgerichtshof
CBOSA – Centrala Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych
ENA – europejski nakaz aresztowania
ETPCz – Europejski Trybunał Praw Człowieka
SA – sąd apelacyjny
SN – Sąd Najwyższy
TK – Trybunał Konstytucyjny
WSA – wojewódzki sąd administracyjny

WYKAZ PODSTAWOWEJ LITERATURY PODAWANEJ WYŁĄCZNIE W ZAPISIE SKRÓCONYM

1. PODRĘCZNIKI

- Artymiak, Rogalski, *Proces. Część ogólna* G. Artymiak, M. Klejnowska, Cz.P. Kłak, M. Rogalski, Z. Sobolewski, K. Sowiński, *Proces karny. Część ogólna*, red. G. Artymiak, M. Rogalski.
- Artymiak, Rogalski, *Proces. Część szczególna* G. Artymiak, M. Klejnowska, Cz.P. Kłak, M. Rogalski, Z. Sobolewski, A. Masłowska, *Proces karny. Część szczególna*, red. G. Artymiak, M. Rogalski.
- Bulsiewicz, *Przebieg* A. Bulsiewicz, M. Jeż-Ludwichowska, D. Kała, D. Osowska, A. Lach, *Przebieg procesu karnego*, red. A. Bulsiewicz.
- Cieślak, *Podstawowe założenia* M. Cieślak, *Polska procedura karna: podstawowe założenia teoretyczne*.
- Cieślak, *Podstawowe założenia. Dzieła wybrane* M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, w: *Dzieła wybrane*, t. II, red. S. Waltoś, Kraków 2011.
- Cieślak, *Zarys* M. Cieślak, *Postępowanie karne. Zarys instytucji*.
- Daszkiewicz, *Zagadnienia*, t. I W. Daszkiewicz, *Prawo karne procesowe. Zagadnienia ogólne*, tom I.
- Daszkiewicz, *Zagadnienia*, t. II W. Daszkiewicz, *Prawo karne procesowe. Zagadnienia ogólne*, tom II.
- Daszkiewicz, Nowak, Stachowiak, *Proces* W. Daszkiewicz, T. Nowak, S. Stachowiak, *Proces karny. Część szczególna*.
- Gardocka, *Podręcznik* T. Gardocka, *Postępowanie karne. Podręcznik akademicki*.
- Glaser, *Polski proces* S. Glaser, *Polski proces karny w zarysie wraz z prawem o ustroju sądów powszechnych*, Kraków 1934.
- Grajewski, *Przebieg procesu* J. Grajewski, *Przebieg procesu karnego*.

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Grajewski i inni, *Prawo* J. Grajewski, K. Papke-Olszauskas, S. Steinborn, K. Woźniewski, *Prawo karne procesowe – część ogólna*, red. J. Grajewski.
- Grzegorzcyk, Tylman, *Postępowanie* T. Grzegorzcyk, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*.
- Hofmański, Zabłocki, *Elementy metodyki* P. Hofmański, S. Zabłocki, *Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*.
- Kalinowski, *Polski proces* S. Kalinowski, *Polski proces karny*.
- Kalinowski, *Postępowanie. Zarys* S. Kalinowski, *Postępowanie karne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1963.
- Kmieciak, Skrętowicz, *Proces* R. Kmiecik, E. Skrętowicz, *Proces karny. Część ogólna*.
- Kruszyński i inni, *Wykład* B. Bieńkowska, P. Kruszyński, C. Kulesza, P. Piszczek, Sz. Pawelec, *Wykład prawa karnego procesowego*, red. P. Kruszyński.
- Lipczyńska, *Proces*, cz. 1 M. Lipczyńska, *Polski proces karny. Zagadnienia ogólne*, część 1, Warszawa 1971; Warszawa 1986.
- Lipczyńska, *Proces*, cz. 2 M. Lipczyńska, *Polski proces karny. Zagadnienia szczególne*, część 2, Warszawa 1986.
- Marszał, *Proces* K. Marszał, *Proces karny*.
- Marszał i inni, *Przebieg* K. Marszał, S. Stachowiak, K. Sychta, J. Zagrodnik, K. Zgryzek, *Proces karny. Przebieg postępowania*, red. K. Marszał, Katowice 2008, Katowice 2012.
- Prusak, *Postępowanie* F. Prusak, *Postępowanie karne*, Warszawa 2001.
- Schaff, *Proces* L. Schaff, *Proces karny Polski Ludowej. Wykład zasad ogólnych*, Warszawa 1953.
- Siewierski, Tylman, Olszewski, *Postępowanie* M. Siewierski, J. Tylman, M. Olszewski, *Postępowanie karne w zarysie*, Warszawa 1971, Warszawa 1974.
- Śliwiński, *Polski proces* S. Śliwiński, *Polski proces karny przed sądem powszechnym. Zasady ogólne*, Warszawa 1948, Warszawa 1959, Warszawa 1961.
- Śliwiński, *Proces. Przebieg* S. Śliwiński, *Proces karny. Przebieg procesu i postępowanie wykonawcze*, Warszawa 1948.
- Świda, *Postępowanie* Z. Świda, J. Skorupka, R. Ponikowski, W. Posnow, *Postępowanie karne. Część szczególna*, red. Z. Świda.
- Świda, Skorupka, *Postępowanie. Część ogólna* Z. Świda, J. Skorupka, R. Ponikowski, W. Posnow, *Postępowanie karne. Część ogólna*, red. J. Skorupka.
- Waltoś, *Proces* S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*.
- Waltoś, Hofmański, *Proces* S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2013.

2. KOMENTARZE

- Angerman, Nowotny, Przeworski, *Komentarz* K. Angerman, J. Nowotny, J. Przeworski, *Komentarz do kodeksu postępowania karnego wraz z dotyczącymi ustawami i rozporządzeniami*, Warszawa 1930.
- Boratyńska, Górski, Sakowicz, Ważny, *Kodeks* K.T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*.
- Gostyński i in., *Kodeks*, t. I J. Bratoszewski, Z. Gostyński, L. Gardocki, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Z. Gostyński, tom I.
- Gostyński i in., *Kodeks*, t. II J. Bratoszewski, Z. Gostyński, L. Gardocki, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Z. Gostyński, tom II.
- Gostyński i in., *Kodeks*, t. III J. Bratoszewski, Z. Gostyński, L. Gardocki, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Z. Gostyński, tom III.
- Grajewski, Paprzycki, Steinborn, *Kodeks*, t. 1 J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Grajewski, tom 1.
- Grajewski, Paprzycki, Steinborn, *Kodeks*, t. 2 J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Grajewski, tom 2.
- Grajewski, Skrętowicz, *Kodeks* J. Grajewski, E. Skrętowicz, *Kodeks postępowania karnego z komentarzem*, Gdańsk 1996.
- Grzegorzczak, *Kodeks* T. Grzegorzczak, *Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz*.
- Grzeszczyk, *Kodeks* W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*.
- Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks*, t. 1 P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Tom 1. Komentarz do artykułów 1–296*, red. P. Hofmański.
- Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks*, t. 2 P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Tom 2. Komentarz do artykułów 297–467*, red. P. Hofmański.
- Hofmański, Sadzik, Zgryzek, *Kodeks*, t. 3 P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Tom 3. Komentarz do artykułów 468–682*, red. P. Hofmański.
- Kalinowski, Siewierski, *Kodeks* S. Kalinowski, M. Siewierski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 1960, Warszawa 1966.
- Lipczyńska, Ponikowski, *Mały komentarz* M. Lipczyńska, R. Ponikowski, *Mały komentarz do kodeksu postępowania karnego*, Warszawa 1986.
- Mazur, *Kodeks* *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. M. Mazur, Warszawa 1971, Warszawa 1976.

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Peiper, *Komentarz* L. Peiper, *Komentarz do kodeksu postępowania karnego i przepisów wprowadzających tenże kodeks*, Kraków 1929, Kraków 1933.
- Prusak, *Komentarz* F. Prusak, *Komentarz do kodeksu postępowania karnego*, Warszawa 1999, t. 1 i 2.
- Świecki, *Kodeks* B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 1 i 2, red. D. Świecki, Warszawa 2013.
- Zabłocki, *Postępowanie* S. Zabłocki, *Postępowanie kasacyjne w nowym kodeksie postępowania karnego. Komentarz praktyczny*, Warszawa 1998.

3. KOMENTARZE DO INNYCH USTAW

- Bojarski, Skrętowicz, *Nieletni* T. Bojarski, E. Skrętowicz, *Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich. Komentarz*.
- Garlicki, *Konwencja*, t. I L. Garlicki, P. Hofmański, A. Wróbel, *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz. Tom 1. Komentarz do artykułów 1–18*, red. L. Garlicki, Warszawa 2010.
- Garlicki, *Konwencja*, t. II L. Garlicki, P. Hofmański, A. Wróbel, R. Degener, M. Krzyżanowska-Mierzewska, I. Kondak, K. Ryngielewicz, *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz, Tom II. Komentarz do artykułów 19–59 oraz Protokołów dodatkowych*, red. L. Garlicki, Warszawa 2011.
- Grzegorzczuk, *K.k.s.* T. Grzegorzczuk, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*.
- Grzegorzczuk, *K.p.w.* T. Grzegorzczuk, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*.
- Kardas, Łabuda, Razowski, *K.k.s.* P. Kardas, G. Łabuda, T. Razowski, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*.
- Prusak, *K.k.s.* F. Prusak, *Kodeks karny skarbowy. Komentarz*, t. I (art. 1–53), t. II (art. 54–191), Warszawa 2006
- Skowron, *K.p.w.* A. Skowron, *Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia. Komentarz*.

4. MATERIAŁY POKONFERENCYJNE

- Bojarski, *Rozwój nauk* *Rozwój nauk penalnych w sześćdziesięcioleciu Wydziału Prawa i Administracji UMCS. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej przez pracowników Katedry Prawa Karnego i Kryminologii UMCS w Lublinie w dn. 23–24 kwietnia 2009 r.*, red. T. Bojarski, Lublin 2009.

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Bojarski, Skrętowicz, *Problemy* *Problemy reformy prawa karnego: materiały z sesji naukowej, Lublin–Kazimierz Dolny, 20–22 września 1993 r.*, red. T. Bojarski, E. Skrętowicz, Lublin 1993.
- Ćwiąkowski, Artymiak, *Karnomaterialne* *Karnomaterialne i procesowe aspekty naprawienia szkody w świetle kodyfikacji karnych z 1997 r. i propozycji ich zmian*, red. Z. Ćwiąkowski, G. Artymiak, Warszawa 2010.
- Ćwiąkowski, Artymiak, *Współzależność* *Współzależność prawa karnego materialnego i procesowego: w świetle kodyfikacji karnych z 1997 r. i propozycji ich zmian. Materiały z konferencji naukowej odbytej w dniach 11–13 października 2007 r. w Czarnej, poświęconej pamięci Profesora Zbigniewa Sobolewskiego*, red. Z. Ćwiąkowski, G. Artymiak, Warszawa 2009.
- Dynia, Kłak, *Europejskie standardy* *Europejskie standardy ochrony praw człowieka a ustawodawstwo polskie*, red. E. Dynia, Cz.P. Kłak, Rzeszów 2005.
- Hofmański, *Węzłowe problemy* *Węzłowe problemy procesu karnego*, red. P. Hofmański, Warszawa 2010.
- Kasprzak, Młodziejowski, *Wybrane problemy* *Wybrane problemy procesu karnego i kryminalistyki*, red. J. Kasprzak, B. Młodziejowski, Olsztyn 2010.
- Kruszyński, *Postępowanie karne w XXI wieku* *Postępowanie karne w XXI wieku: materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej, Popowo 26–28 października 2001 r.*, red. P. Kruszyński, Warszawa 2002.
- Kulesza, *Ocena funkcjonowania* *Ocena funkcjonowania porozumień procesowych w praktyce wymiaru sprawiedliwości*, red. C. Kulesza, Warszawa 2009.
- Kulesza, *System* *System wymiaru sprawiedliwości a media*, red. C. Kulesza, Białystok 2009.
- Mozgawa, Dudka, *Kodeks: ocena i perspektywy zmian* *Kodeks karny i kodeks postępowania karnego po dziesięciu latach obowiązywania: ocena i perspektywy zmian*, red. M. Mozgawa, K. Dudka, Warszawa 2009.
- Skorupka, *Jawność procesu* *Jawność procesu karnego*, red. J. Skorupka, Warszawa 2012.
- Skorupka, Hayduk-Hawrylak, *Współczesne tendencje* *Współczesne tendencje w rozwoju procesu karnego z perspektywy dogmatyki oraz teorii i filozofii prawa*, red. J. Skorupka, I. Hayduk-Hawrylak, Warszawa 2011.
- Skrętowicz, *Nowy kodeks* *Nowy kodeks postępowania karnego. Zagadnienia węzłowe. Materiały z konferencji naukowej „Kodeks postępowania karnego” zorganizowanej w dniach 8–10 września 1997 r.*, red. E. Skrętowicz, Kraków 1998.
- Sobolewski, Artymiak, Kłak, *Problemy* *Problemy znowelizowanej procedury karnej. Materiały konferencji naukowej, Rzeszów–Czarne, 17–18 października 2003 r.*, red. Z. Sobolewski, G. Artymiak, Cz.P. Kłak, Kraków 2004.

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Szwarc, *Porozumiewanie się* *Porozumiewanie się i uzgadnianie rozstrzygnięć przez uczestników postępowania karnego*, red. A. Szwarc, Warszawa–Poznań 1993.
- Szwarc, *Przestępczość przygraniczna* *Przestępczość przygraniczna. Postępowanie karne przeciwko cudzoziemcom w Polsce. Konferencja międzynarodowa (niemiecko-polska), Poznań, 24–27 czerwca 1999 roku*, red. A. Szwarc, Poznań 2000.

5. KSIĘGI JUBILEUSZOWE (PAMIĄTKOWE)

- Księga Bojarskiego* *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Bojarskiemu*, red. A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flieger, Lublin 2011.
- Księga Buchały* *Problemy odpowiedzialności karnej. Księga pamiątkowa ku czci Prof. Kazimierza Buchały*, red. Z. Cwiąkański, M. Szweczyk, S. Waltoś, A. Zoll, Kraków 1994.
- Księga Bulsiewicza* *Współczesne problemy procesu karnego i jego efektywności: księga pamiątkowa Profesora Andrzeja Bulsiewicza*, red. A. Marek, Toruń 2004.
- Księga Cieślaka* *Problemy kodyfikacji prawa karnego. Księga ku czci Profesora Mariana Cieślaka*, red. S. Waltoś, Kraków 1993.
- Księga Daszkiewicza* *Nowe prawo karne procesowe. Zagadnienia wybrane. Księga ku czci Profesora Wiesława Daszkiewicza*, red. T. Nowak, Poznań 1999.
- Księga Dody* *Środki zaskarżenia w procesie karnym. Księga pamiątkowa ku czci Prof. Zbigniewa Dody*, red. A. Gaberle, S. Waltoś, Kraków 2000.
- Księga Filara* *Nauki penalne wobec szybkich przemian socjokulturowych. Księga jubileuszowa Profesora Mariana Filara*, red. A. Adamski, J. Bojarski, P. Chrzczonowicz, M. Leciak, Toruń 2012.
- Księga Gaberle* *Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle*, red. K. Krajewski, Warszawa 2007.
- Księga Gostyńskiego* *Kompensacyjna funkcja prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Gostyńskiego*, red. S. Waltoś, B. Nita, P. Trzaska, M. Żurek, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2002, nr 2.
- Księga Górniok* *Problemy nauk penalnych. Prace ofiarowane Profesor Oktawii Górniok*, red. L. Tyszkiewicz, Katowice 1996.
- Księga Grajewskiego* *Aktualne problemy prawa i procesu karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Janowi Grajewskiemu*, red. M. Płachta, „Gdańskie Studia Prawnicze”, tom XI, Gdańsk 2003.

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Księga Holdy* *Problemy penologii i praw człowieka na początku XXI stulecia. Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Holdy*, red. B. Stańdo-Kawecka, K. Krajewski, Warszawa 2011.
- Księga Kaftala* *Problemy prawa i procesu karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Alfreda Kaftala*, red. G. Rejman, B.T. Bieńkowska, Z. Jędrzejowski, P. Mierzejewski, Warszawa 2008.
- Księga Kalinowskiego* *Rozprawa główna. Problemy podstawowe. Praca zbiorowa ku czci Profesora Stanisława Kalinowskiego*, red. A. Murzynowski, „Studia Iuridica” 1985, t. 13.
- Księga Kmiecika* *Iudicium et Scientia. Księga jubileuszowa Profesora Romualda Kmiecika*, red. A. Przyborowska-Klimczak, A. Taracha, Warszawa 2011.
- Księga Korcyl-Wolskiej* *W kręgu prawa nieletnich. Księga pamiątkowa ku czci Profesor Marianny Korcyl-Wolskiej*, red. P. Hofmański, S. Waltoś, Warszawa 2009.
- Księga Kulickiego* *Doctrina multiplex veritas una. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Mariuszowi Kulickiemu twórcy Katedry Kryminalistyki z okazji 35-lecia powołania Katedry na Wydziale Prawa i Administracji UMK*, red. A. Bulsiewicz, A. Marek, V. Kwiatkowska-Darul, Toruń 2004.
- Księga Kunickiej-Michalskiej* *Reforma prawa karnego. Propozycje i komentarze. Księga pamiątkowa Profesor Barbary Kunickiej-Michalskiej*, red. J. Jakubowska-Hara, C. Nowak, J. Skupiński, Warszawa 2008.
- Księga Leleñtala* *Aktualne problemy prawa karnego, kryminologii i penitencjarystyki. Księga ofiarowana Profesorowi Stefanowi Leleñtalowi w 45 roku pracy naukowej i dydaktycznej*, red. K. Indeccki, Łódź 2004.
- Księga Marka* *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi*, red. V. Konarska-Wrzosek, J. Lachowski, J. Wójcikiewicz, Warszawa 2010.
- Księga Marszałala* *Współczesne problemy procesu karnego i wymiaru sprawiedliwości. Księga ku czci Profesora Kazimierza Marszałala*, red. P. Hofmański, K. Zgryzek, Katowice 2003.
- Księga Murzynowskiego* *Węzłowe zagadnienia procedury karnej. Księga ku czci Profesora Andrzeja Murzynowskiego*, red. P. Kruszyński, „Studia Iuridica” 1997, tom 33.
- Księga Nowakala* *Współczesny polski proces karny. Księga ofiarowana Profesorowi Tadeuszowi Nowakowi*, red. S. Stachowiak, Poznań 2002.
- Księga Rejmana* *Gaudium in litteris est. Księga jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Genowefie Rejman z okazji osiemdziesiątych urodzin*, red. L. Gardocki, M. Królikowski, A. Walczak-Żochowska, Warszawa 2005.

Wykaz podstawowej literatury podawanej wyłącznie w zapisie skróconym

- Księga Skrętowicza* *Problemy stosowania prawa sądowego. Księga ofiarowana Profesorowi Edwardowi Skrętowiczowi*, red. I. Nowikowski, Lublin 2007.
- Księga Skupińskiego* *Problemy wymiaru sprawiedliwości karnej. Księga jubileuszowa Profesora Jana Skupińskiego*, red. A. Błachnio-Parzych, J. Jakubowska-Hara, J. Kosonoga, H. Kuczyńska, Warszawa 2013.
- Księga Stachowiaka* *Skargowy model procesu karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Stanisławowi Stachowiakowi*, red. A. Gerecka-Żołyńska, P. Górecki, H. Paluszkiwicz, P. Wiliński, Warszawa 2008.
- Księga Szwarca* *Aktualne problemy prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70. urodzin Profesora Andrzeja J. Szwarca*, red. Ł. Pohl, Poznań 2009.
- Księga Świdy* *Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa Profesor Zofii Świdy*, red. J. Skorupka, Warszawa 2009.
- Księga Tylmana, 2011* *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Profesora Janusza Tylmana*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2011.
- Księga Tylmana, 2014* *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 roku. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji Jego 90. urodzin*, red. T. Grzegorzczak, J. Izydorzczak, R. Olszewski, D. Świecki, M. Zbrojewska, Warszawa 2014.
- Księga Tyszkiewiczza* *U progu nowych kodyfikacji karnych. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Leonowi Tyszkiewiczowi*, red. O. Górniok, Katowice 1999.
- Księga Waltosia* *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga ku czci Profesora Stanisława Waltosia*, red. J. Czapski, A. Gaberle, A. Światłowski, A. Zoll, Warszawa 2000.
- Księga Wąska* *W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Wąska*, red. L. Leszczyński, E. Skrętowicz, Z. Hołda, Lublin 2005.
- Księga Weigend* *Księga dedykowana dr Ewie Weigend*, red. S. Waltoś, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2011, tom XV.
- Księga Zabłockiego* *Fiat iustitia pereat mundus. Księga jubileuszowa poświęcona Sędziemu Sądu Najwyższego Stanisławowi Zabłockiemu z okazji 40-lecia pracy zawodowej*, red. P. Hofmański przy współpracy P. Kardasa i P. Wilińskiego, Warszawa 2014.
- Księga Zolla* *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, tom I i II, red. P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel, Warszawa 2012.

6. SYSTEM PRAWA KARNEGO PROCESOWEGO

- System*, t. I, cz. 1 *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, *Tom I. Zagadnienia ogólne*, cz. 1, red. P. Hofmański, Warszawa 2013.
- System*, t. I, cz. 2 *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, *Tom I. Zagadnienia ogólne*, cz. 2, red. P. Hofmański, Warszawa 2013.
- System*, t. II *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, *Tom II. Proces karny – rozwiązania modelowe w ujęciu prawnoporównawczym*, red. P. Kruszyński, Warszawa 2014.
- System*, t. III, cz. 1 *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, *Tom III. Zasady procesu karnego*, cz. 1, red. P. Wiliński, Warszawa 2014.
- System*, t. III, cz. 2 *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, *Tom III. Zasady procesu karnego*, cz. 2, red. P. Wiliński, Warszawa 2014.
- System*, t. IV *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, *Tom IV. Dopuszczalność procesu*, red. M. Jeż-Ludwichowska, A. Lach, Warszawa 2015.
- System*, t. XIV *System Prawa Karnego Procesowego*, red. naczelny P. Hofmański, *Tom XIV. Tryby szczególne*, red. F. Prusak, Warszawa 2015.

WPROWADZENIE

Kolejny, czwarty tom *Systemu Prawa Karnego Procesowego* został poświęcony problematyce, która w nauce procesu karnego jest zaliczana nie tylko do najważniejszych, ale także wysoce skomplikowanych i wzbudzających liczne kontrowersje. Jest to jednocześnie materia o niezwykle istotnym znaczeniu dla praktyki ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych. Jej znaczenie w tych obszarach praktyki jest konsekwencją faktu, że procesowe prawo karne w pewnych sytuacjach uznaje postępowanie karne za niedopuszczalne i zakazuje wszczęcia procesu lub – jeśli jest on już w toku – nakazuje jego umorzenie. W przypadku gdy w takich sytuacjach dochodzi jednak do uruchomienia postępowania, jest ono bytem nieprawidłowym.

Powstaniu wskazanych nieprawidłowości może zapobiec trafna diagnoza dotycząca spełnienia wszystkich warunków wymaganych do uruchomienia postępowania karnego, a także co do braku przeszkód do jego wszczęcia i dalszego prowadzenia. Niedostatek wiedzy w zakresie problematyki dopuszczalności procesu co najmniej utrudnia, a niekiedy nawet uniemożliwia postawienie takiej diagnozy. Z uwagi na brak jednolitości w zakresie używanej terminologii oraz liczne kontrowersje dotyczące stanów będących warunkami dopuszczalności procesu poprawne rozwikłanie problemów dotyczących tego obszaru procedury karnej zarówno w praktyce, jak i w teorii nie zawsze jest zadaniem łatwym. To spostrzeżenie stanie się oczywiste dla każdego, kto zapozna się z treścią poszczególnych rozdziałów zawartych w prezentowanym tomie, w których systemowo ujęto konkretne zagadnienia i pokazano różnorodność odnoszących się do nich poglądów.

Potrzeba zmierzenia się z problemami natury terminologicznej, a także zajęcia stanowiska w kwestiach związanych z definiowaniem stanów warunkujących dopuszczalność procesu, które w doktrynie zaliczane są do najbardziej kontrowersyjnych, pojawiła się już przy decydowaniu o tytule tomu IV oraz budowaniu jego struktury. Odzwierciedleniem rozbieżności stanowisk prezentowanych w literaturze, nie tylko zresztą polskiej, jest różnorodność określeń używanych do oznaczenia stanów warunkujących dopuszczalność procesu. W starszych opracowaniach funkcjonują takie określenia,

jak „warunki procesu karnego” czy „powody procesu karnego” (E. Krzymuski) oraz „warunki procesowe” lub „przeszkody procesowe” (S. Glaser), a w późniejszej literaturze najczęściej używane są określenia „przesłanki procesowe” i „warunki dopuszczalności postępowania karnego”. Nie tylko nazwa stanów, o których tu mowa, jest w teorii procesu kwestią sporną. Kontrowersje budzą też wzajemne relacje używanych określeń, zwłaszcza te, jakie zachodzą pomiędzy pojęciami przesłanek procesu i warunków dopuszczalności procesu. Zdaniem niektórych autorów, np. według M. Cieślaka, pojęcia te są zakresowo tożsame i w związku z tym należy je uznać za synonimiczne. Inni przedstawiciele doktryny twierdzą, że pojęć tych nie należy utożsamiać, gdyż pojęcie warunków dopuszczalności procesu jest szersze od pojęcia przesłanek i obejmuje zbiorczą kategorię stanów, z których jedne są przesłankami procesowymi, a drugie to tzw. merytoryczne przyczyny umorzenia postępowania (np. W. Daszkiewicz).

Decydując o tytule tomu IV i konstruując strukturę opracowania, podzieliliśmy to drugie stanowisko. Uznaliśmy, że przemawia za nim istotne zróżnicowanie charakteru warunków dopuszczalności procesu i wynikających z nich konsekwencji prawnych oraz fakt, że tradycyjnie definiuje się przesłanki procesowe, jako wynikające z ustawy okoliczności, które warunkują nie tylko możliwość wszczęcia i prowadzenia procesu, ale także merytorycznego orzekania. Patrząc z perspektywy przytoczonej definicji na warunki dopuszczalności procesu, w obecnym stanie prawnym sformułowane w art. 17 § 1 k.p.k., nie sposób nie zauważyć, że okoliczności, o których mowa w pkt 1–4 tego przepisu, nie spełniają jej wymogów. Gdyby były one przesłankami procesu, to stanowiłyby tzw. przesłanki negatywne, a zatem nie powinny pozwalać ani na wszczęcie i prowadzenie postępowania, ani na wydanie merytorycznego rozstrzygnięcia. Tak jednak nie jest. Wprawdzie stwierdzenie zaistnienia każdej z nich stanowi przeszkodę wszczęcia i prowadzenia postępowania, ale nie blokuje merytorycznego orzekania, gdyż orzeczenie stwierdzające niedopuszczalność procesu z przyczyn wskazanych w art. 17 § 1 pkt 1–4 k.p.k. jest jednocześnie rozstrzygnięciem dotyczącym przedmiotu procesu. Jest tak we wszystkich przypadkach unormowanych w pkt 1–4 art. 17 k.p.k., ale szczególnie jasno widać to przy zaistnieniu tych okoliczności, których ujawnienie się po rozpoczęciu przewodu sądowego skutkuje wydaniem wyroku uniewinniającego.

Przyjęcie poglądu o braku tożsamości określeń „przesłanka procesowa” oraz „warunek dopuszczalności procesu” spowodowało, że nie mogliśmy nadać niniejszemu tomowi, poświęconemu warunkom, od których uzależniona jest możliwość wszczęcia i prowadzenia postępowania karnego, tytułu

„Przesłanki procesu”, jakiego w literaturze w odniesieniu do tej problematyki używa się najczęściej. Widząc potrzebę jasnego rozgraniczenia pojęcia przesłanek procesu i merytorycznych przyczyn umorzenia postępowania, uznaliśmy, że tom *Systemu*, w którym mają być przedstawione okoliczności mieszczące się w obu wyżej wskazanych kategoriach, powinien nosić tytuł „Dopuszczalność procesu”. Konsekwencją przyjęcia wyżej przedstawionego poglądu jest także struktura niniejszego tomu oraz terminologia zastosowana w tytułach jego poszczególnych elementów składowych.

Zawartość tomu została podzielona na 7 rozdziałów, poświęconych kolejno zagadnieniom ogólnym, pozytywnym formalnym warunkom dopuszczalności procesu, negatywnym materialnym warunkom dopuszczalności procesu, negatywnym formalnym warunkom dopuszczalności procesu, mieszanym negatywnym warunkom dopuszczalności procesu, warunkom dopuszczalności procesu adhezyjnego oraz przeszkodom wszczęcia i prowadzenia procesu, wynikającym ze współpracy międzynarodowej w sprawach karnych. Zastosowanie takiego układu jest konsekwencją przyjmowanej w doktrynie klasyfikacji warunków dopuszczalności procesu na formalne, materialne i mieszane oraz dodatnie i ujemne (pozytywne i negatywne) (rozdziały II – V), a także konieczności wyodrębnienia pewnych zagadnień odnoszących się do ogółu warunków, takich jak geneza instytucji, klasyfikacja, procesowe skutki (rozdział I). Konstrukcja tomu jest też wynikiem założenia, że niezależnie od ostatecznych losów instytucji procesu adhezyjnego w procesie karnym, które ważą się w chwili oddawania niniejszego tomu do druku, opracowanie o charakterze systemowym wymaga odrębnego omówienia warunków dopuszczalności tego ubocznego nurtu procesu karnego. Uznaliśmy, że jest to niezbędne ze względu na wieloletnie funkcjonowanie procesu adhezyjnego w polskim procesie karnym i zbudowane podstawy teoretyczne. Tym zagadnieniom został poświęcony rozdział VI. W ostatnim rozdziale zostały omówione przeszkody wynikające z postępującej internacjonalizacji, w tym zwłaszcza europeizacji, procesu karnego.

Każdy z fragmentów tomu IV odzwierciedla poglądy jego autora. Chcemy jednak zaznaczyć, że z uwagi na istotę opracowania o charakterze systemowym dołożono starań, aby poszczególne zawarte w nim opracowania jak najlepiej prezentowały poglądy wyrażane w literaturze i judykaturze.

Zawartość merytoryczna tomu IV jest efektem pracy zespołu Autorów, którym należą się wyrazy uznania i podziękowania zarówno za wysiłek włożony w przygotowanie poszczególnych, zamieszczonych w nim tekstów, jak i za harmonijną współpracę. Pozostaje nam wyrazić nadzieję, że niniejsze opracowanie okaże się przydatne zarówno praktykom, na co dzień

mierzącym się z problemami związanymi z dopuszczalnością procesu, jak i przedstawicielom nauki prawa karnego procesowego, a także tym, którzy studiując procedurę karną, dopiero zdobywają wiedzę o skomplikowanej problematyce dopuszczalności procesu karnego bądź też zamierzają ją poszerzyć.

Niezbędne wydaje nam się podkreślenie, że niniejsze opracowanie jest jednym z elementów składowych bezprecedensowego w literaturze karno-procesowej przedsięwzięcia, jakim jest *System Prawa Karnego Procesowego*. Wyrazy najwyższego uznania należą się jego Redaktorowi Naczelnemu – Panu Profesorowi Piotrowi Hofmańskiemu. Kierujemy je również pod adresem osób, które ideę konstruowania i wcielania w życie *Systemu* wspierały. Podziękowania należą się także wszystkim tym, którzy brali udział w technicznej realizacji tego przedsięwzięcia, t.j. Koordynatorowi całego projektu oraz tym pracownikom Wydawnictwa, którzy zajmowali się pracami redakcyjnymi nad oddawanym teraz do rąk Czytelników tomem IV *Systemu*.

Maria Jeż-Ludwichowska, Arkadiusz Lach

ROZDZIAŁ 1

WARUNKI DOPUSZCZALNOŚCI PROCESU – ZAGADNIENIA OGÓLNE

1. Geneza i rozwój nauki o przesłankach procesowych	40
1.1. Ukształtowanie się nauki o przesłankach procesowych (<i>Prozessvoraussetzungen</i>) na gruncie niemieckiego postępowania cywilnego i procesu karnego	40
1.2. Rozwój nauki o przesłankach procesowych w polskim procesie karnym	49
2. Wzajemny stosunek pojęcia warunków dopuszczalności procesu i pojęcia przesłanek procesu ...	52
3. Wzajemny stosunek pojęcia przesłanek procesu (warunków dopuszczalności procesu) i podstawy faktycznej procesu	65
4. Funkcje systemu warunków dopuszczalności procesu	81
5. Rodzaje (klasyfikacja) warunków dopuszczalności procesu	85
5.1. Uwagi ogólne	85
5.2. Warunki (przesłanki) pozytywne i negatywne	86
5.3. Kategoryzacja warunków (przesłanek) ze względu na zasięg oddziaływania na płaszczyźnie etapów procesu	88
5.4. Warunki (przesłanki) ogólne i szczególne	90
5.5. Warunki (przesłanki) materialne, mieszane i formalne	92
5.6. Warunki (przesłanki) abstrakcyjne i konkretne oraz bezwzględne i względne	96
6. Zbieg negatywnych warunków dopuszczalności procesu	100
6.1. Uwagi ogólne	100
6.2. Zbieg negatywnych materialnych warunków dopuszczalności procesu	101
6.3. Zbieg negatywnych formalnych warunków dopuszczalności procesu	102
6.4. Zbieg negatywnych materialnych i formalnych warunków dopuszczalności procesu	104
7. Procesowe skutki negatywnych warunków dopuszczalności procesu	106
7.1. Uwagi ogólne	106
7.2. Procesowe skutki negatywnych warunków dopuszczalności procesu przed wszczęciem postępowania	108
7.3. Procesowe skutki negatywnych warunków dopuszczalności procesu w postępowaniu przygotowawczym	111
7.4. Procesowe skutki negatywnych warunków dopuszczalności procesu w postępowaniu sądowym	116

Literatura: E. Beling, *Deutsches Reichsstrafprozessrecht*, Berlin 1928; W. Berutowicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1978; W. Beulke, *Strafprozessrecht*, Heidelberg 2012; K. Binding, *Grundriss der gemeinen deutschen Strafprozeßrechts*, Leipzig 1881; O. Bülow, *Die Lehre von den Prozeßseinreden und die Prozessvorausset-*

zungen, Giessen 1868; **Ł. Chojniak**, w: K.T. Boratyńska, Ł. Chojniak, W. Jasiński, *Postępowanie karne*, Warszawa 2013; **M. Cieślak**, *Faktyczna zasadność oskarżenia oraz zwrot sprawy do uzupełnienia postępowania przygotowawczego jako problemy oddania pod sąd*, NP 1956, nr 6; **M. Cieślak**, *O przestankach procesowych w polskim postępowaniu karnym (Podstawowe założenia i problemy metodologiczne)*, PiP 1965, nr 12; **M. Cieślak**, *Przegląd orzecznictwa SN*, NP 1965, nr 4; **M. Cieślak**, *Zagadnienia dowodowe w procesie karnym*, w: *Dzieła wybrane*, t. I, red. S. Waltoś, Kraków 2012; **M. Cieślak**, *Zbieg warunków negatywnych w postępowaniu karnym*, NP 1968, nr 9; **W. Daszkiewicz**, *Proces karny. Część ogólna*, Poznań 1994; **W. Daszkiewicz**, *Proces karny. Część ogólna*, t. I, Toruń 1976, Toruń 1985; **W. Daszkiewicz**, *Przestępność czynu jako przestanka procesu (Uwagi w związku z projektem k.p.k.)*, PiP 1968, nr 12; **A. Gaberle**, *Leksykon polskiej procedury karnej*, Gdańsk 2004; **A. Gaberle**, *Umorzenie postępowania przygotowawczego w polskim procesie karnym*, Warszawa 1972; **S. Glaser**, *Zarys polskiego procesu karnego wraz z prawem o ustroju sądów powszechnych: przedstawienie porównawcze na tle ustawodawstwa austriackiego, niemieckiego i rosyjskiego*, Warszawa 1929; **J. Goldschmidt**, *Der Prozess als Rechtslage. Eine Kritik des prozessualen Denkens*, Berlin 1925; **Z. Gostyński**, **S. Zabłocki**, w: Gostyński i in., *Kodeks*, t. I, Warszawa 2003; **T. Grzegorzczak**, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2008; **T. Grzegorzczak**, *Środki zaskarżenia w orzecznictwie Sądu Najwyższego w latach 1929–2000 (wybrane zagadnienia)*, Prok.iPr. 2000, nr 10; **J. Haber**, *Pojęcie i istota przestanki procesu karnego*, PiP 1967, nr 2; **R. Hauser**, **E. Schweri**, **K. Hartmann**, *Schweizerisches Strafprozessrecht*, Basel 2005; **A. Herzog**, *Czy możliwe jest umorzenie postępowania przygotowawczego in rem wobec znikomej społecznej szkodliwości czynu?*, Prok.iPr. 2003, nr 5; **T. Hillenkamp**, *Verfahrenshindernisse von Verfassungs wegen*, „Neue Juristische Wochenschrift” 1989, nr 45; **P. Hofmański**, *Zasada kontrydiktoryjności*, w: *System*, t. III, cz. 1, red. P. Wiliński, rozdział 21; **E. Janiszewska**, *Dyskusja nad podręcznikiem Leona Schaffa: Proces karny Polski Ludowej*, Wydawnictwo Prawnicze 1953, PiP 1954, nr 10–11; **J. Jodłowski**, w: *E. Janiszewska, Dyskusja nad podręcznikiem Leona Schaffa: Proces karny Polski Ludowej*, Wydawnictwo Prawnicze 1953, PiP 1954, nr 10–11; **J. Jodłowski**, **W. Siedlecki**, *Postępowanie cywilne – część ogólna*, Warszawa 1958; **S. Kalinowski**, *Polski proces karny w zarysie*, Warszawa 1979; Warszawa 1981; **H.H. Kühne**, *Strafprozessrecht. Eine systematische Darstellung des deutschen und europäischen Strafverfahrensrecht*, Heidelberg 2003; **H.H. Kühne**, w: *Löwe-Rosenberg, Die Strafprozeßordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz. Großkommentar*, red. V. Erb, R. Esser, U. Franke, K. Graalman-Scheerer, H. Hilger, A. Ignor, t. 1, Berlin 2006; **U. Kindhäuser**, *Strafprozessrecht*, Baden-Baden 2006; **R. Krack**, *Verfahrenshindernisse in Strafprozess. Versuch einer Begriffsbestimmung*, Goldammer’s Archiv 2003; **A. von Kries**, *Die Prozeßvoraussetzungen des Reichsstrafprozesses*, ZStW 1885, t. 5; **E. Krzymuski**, *Wykład procesu karnego austriackiego*, Kraków 1910; **E. Krzymuski**, *Wykład procesu karnego ze stanowiska nauki i prawa obowiązującego w byłej dzielnicy austriackiej oraz z uwzględnieniem ważniejszych różnic na innych ziemiach Polski*, Kraków 1922; **H. Kuczyńska**, *Model oskarżenia przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym*, Warszawa 2014; **C. Kulesza**, *Zasada skargo-*

wości, w: *System*, t. III, cz. 1, red. P. Wiliński, rozdział 20; **M. Kurowski**, w: Świecki, *Kodeks*, t. 1, Warszawa 2013; **W.R. La Fave, J.H. Israel**, *Criminal Procedure*, St. Paul, Minneapolis 1992; **M. Lipczyńska**, w: M. Lipczyńska, A. Kordik, Z. Kegel, Z. Świada-Łagiewska, *Polski proces karny*, Warszawa 1975; M. Lipczyńska, *Wyrok uniewinniający a wyrok umarzający*, NP 1981, nr 7–8; **E. Löwe**, *Die Strafprozeßordnung für das Deutsche Reich nebst dem Gerichtsverfassungsgesetz und das Strafverfahren betreffenden Bestimmungen der übrigen Reichsgesetze mit Kommentar*, Berlin 1879; **A. Marek**, *Sto pień społecznego niebezpieczeństwa czynu jako podstawa umorzenia postępowania karnego*, Toruń 1970; **K. Marszał**, *Proces karny. Zagadnienia ogólne*, Katowice 2013; **W. Niese**, *Doppelfunktionelle Prozeßhandlungen. Ein Beitrag zur allgemeinen Prozeßrechtslehre*, Göttingen 1950; **K. Peters**, *Strafprozeß*, Karlsruhe 1952; K. Peters, *Strafprozeß. Ein Lehrbuch*, Heidelberg 1985; **Z. Resich**, *Przesłanki procesowe*, Warszawa 1966; **L. Rosenberg**, *Lehrbuch des deutschen Zivilprozessrechts*, München 1961; **W. Rosenberg**, *Beiträge zur Lehre von der Prozessvoraussetzungen*, ZStW 1915; **C. Roxin, B. Schünemann**, *Strafverfahrensrecht. Ein Studienbuch*, München 2009; **M. Rusinek**, *Przedmiot procesu*, w: *System*, t. I, cz. 1, red. P. Hofmański, rozdział 11; **W. Sauer**, *Allgemeine Prozessrechtlehre. Zugleich eine systematische Schulung der zivilistischen und der kriminalistischen Praxis*, Berlin 1951; W. Sauer, *Allgemeine Prozessrechtslehre*, Berlin–München 1951; W. Sauer, *Grundlagen des Prozessrechts*, wyd. II, Stuttgart 1929; **L. Schaff**, *Recenzja: Stanisław Śliwiński, Oddanie pod sąd w procesowym prawie karnym*, Warszawa 1955. Wydawnictwo Prawnicze, PiP 1956, nr 7; L. Schaff, w: L. Hochberg, A. Murzynowski, L. Schaff, *Komentarz do kodeksu postępowania karnego*, Warszawa 1959; L. Schaff, w: E. Janiszewska, *Dyskusja nad podręcznikiem Leona Schaffa: Proces karny Polski Ludowej*, Wydawnictwo Prawnicze 1953, PiP 1954, nr 10–11; **E. Schluchter**, *Das Strafverfahren*, Köln 1983; **E. Schmidt**, *Lehrkommentar zur Strafprozeßordnung und zum Gerichtsverfassungsgesetz*, cz. 1, Göttingen 1964; **A. Schoreit**, w: *Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung*, red. G. Pfeifer, München 2008; **W. Siedlecki**, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 1977; **M. Siewierski**, w: J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 1976; **D. Stachurski**, *Spór o istotę przesłanek procesowych w polskiej nauce procesu karnego*, CzPKiNP 2005, nr 1; **R.A. Stefański**, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2004; R.A. Stefański, w: *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. II, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2004; **S. Steinborn**, *Prawomocność części orzeczenia w procesie karnym*, Warszawa 2011; **S. Śliwiński**, *Na marginesie niektórych uwag dotyczących „Oddania pod sąd”*, NP 1957, nr 1; S. Śliwiński, *Proces karny. Zasady ogólne*, Warszawa 1948; **J. Tylman**, *Instytucja czynności sprawdzających w postępowaniu karnym*, Łódź 1984; **K. Volk**, *Grundkurs StPO*, München 2008; K. Volk, *Prozessvoraussetzungen im Strafrecht. Zum Verhältnis von materiellem Recht und Prozessrecht*, Ebelsbach 1978; **E. Wengerek**, *Koncentracja materiału procesowego w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1958; **B. Windscheid**, *Die Lehre der römischen Recht von der Voraussetzung*, Düsseldorf 1850; **J. Wróblewski**, *Sądowe stosowanie prawa*, Warszawa 1972; **H.A. Zachariae**, *Handbuch des deutschen*

Strafprocesses. Systematische Darstellung des auf den Quellen des gemeinen Rechts und der neuern deutschen Gesetzgebung beruhenden Criminalverfahrens, Göttingen 1868, t. 2.

1. GENEZA I ROZWÓJ NAUKI O PRZESŁANKACH PROCESOWYCH

1.1. UKSZTAŁTOWANIE SIĘ NAUKI O PRZESŁANKACH PROCESOWYCH (PROZESSVORAUSSETZUNGEN) NA GRUNCIE NIEMIECKIEGO POSTĘPOWANIA CYWILNEGO I PROCESU KARNEGO

Do drugiej połowy XIX w. w niemieckim prawie procesowym posługiwano się – wzorem prawa rzymskiego – konstrukcją ekscepcji dylatoryjnych i peremptoryjnych. Były to zarzuty, jakie mogła podnieść strona w przypadku pierwszego rodzaju ekscepcji w celu spowodowania wstrzymania procesu i odroczenia rozprawy albo w celu merytorycznego unicestwienia postępowania w przypadku ekscepcji peremptoryjnych. Cechą charakterystyczną ekscepcji było to, że musiały one być podniesione przez strony, natomiast sąd nie badał ich i nie uwzględniał z urzędu¹. Niekiedy w podręcznikach do procesu karnego pojawiała się określenie „prawne warunki dopuszczalności procesu” (*rechtliche Bedingungen der Zulässigkeit des Strafverfahrens*), jednak rozumiano je jako obejmujące niemal wyłącznie materialnoprawne warunki odpowiedzialności karnej, takie jak czyn zagrożony karą przewidzianą w ustawie, nieprzedawniony, poczytalność sprawcy, podleganie jurysdykcji sądu, wnioski o ściganie².

Oskar Bülow (1837–1907), profesor prawa cywilnego procesowego i rzymskiego prawa cywilnego na Uniwersytecie w Giessen, opublikował pracę *Die Lehre von den Prozeßreden und die Prozeßvoraussetzungen* (Giessen 1868). Jej znaczenie okazało się na tyle doniosłe, że pół wieku później James Goldschmidt napisał, iż to właśnie od ukazania się pracy O. Bülowa zwykło się datować nowoczesną, konstruktywną epokę w niemieckiej nauce prawa procesowego³. Punktem wyjścia była dla O. Bülowa

¹ Waltoś, Hofmański, *Proces*, s. 447; zob. też Z. Resich, *Przestanki procesowe...*, s. 32.

² Zob. H.A. Zachariae, *Handbuch des deutschen Strafprocesses...*, s. 24–26.

³ Zob. J. Goldschmidt, *Der Prozess als Rechtslage...*, s. 1.

diagnoza stanu ówczesnej nauki procesu cywilnego. We wstępie pracy zauważył on, iż potrzebne jest podjęcie śmiałych i wolnych badań dogmatycznych, aby w nauce procesu cywilnego dokonać postępów, które zostały uczynione już w innych obszarach prawa. Zdaniem O. Bülowa wiele istotnych, podstawowych pojęć procesowych pozostaje bowiem jeszcze w sferze niejasności i zaciemnienia wskutek niewłaściwych konstrukcji pojęciowych i wprowadzających w błąd terminologii, które jako dziedzictwo średnio-wiecznej jurysprudencji ze zbyt wielką uporczywością są chronione⁴. Autor ten uznał za konieczne porzucenie konstrukcji ekscypcji i w związku z tym zastąpienie nieprzystającego określenia „zarzuty tamujące proces” (*prozesshindernden Einreden*) pojęciem „przesłanki procesowe” (*Prozeßvoraussetzungen*). To ostatnie pojęcie miało w ujęciu O. Bülowa ścisły związek z pojęciem stosunku procesowego (*Prozeßrechtsverhältnis*). W jego przekonaniu scharakteryzowanie stosunku procesowego powinno przede wszystkim udzielać odpowiedzi na pytanie, od spełnienia jakich przesłanek uzależnione jest powstanie tego stosunku. Chodziło mu o wskazanie, między jakimi osobami ten stosunek zachodzi, na jakie przedmioty się on rozciąga, jakie zdarzenia i czynności konieczne są do jego uzasadnienia, a także kto jest zdolny i uprawniony do podjęcia tych czynności. W przesłankach procesowych widział konstytutywne elementy stosunku procesowego, które umożliwiają udzielenie odpowiedzi na wskazane powyżej pytania. Brak któregośkolwiek z tych elementów uniemożliwia rozpoczęcie procesu⁵. Stosunek procesowy nie może więc dojść do skutku. Zasługą O. Bülowa jest właściwe naświetlenie specyficznego, procesowego charakteru wielu okoliczności. Jego głównym założeniem było ścisłe rozróżnienie między należącymi do prawa procesowego przesłankami procesowymi a przynależącymi do prawa materialnego ekscypcjami dylatoryjnymi. W konsekwencji, w razie braku jakiegóż przesłanki procesowej sąd stwierdza niedopuszczalność procesu i odmawia wydania orzeczenia merytorycznie rozstrzygającego sprawę. Nie ma to żadnego związku z zarzutami dylatoryjnymi, gdyż w ich przypadku proces nie zostaje uznany za niedopuszczalny, lecz sąd wydaje rzeczywiste i skuteczne orzeczenie co do meritum, którego jedynie pewną odrębnością jest, że ta skuteczność jest ograniczona do określonego jedynie czasu⁶. W ten sposób O. Bülow właściwie rozpoznał funkcjonalny procesowy związek między przesłanką procesową i możliwością orzekania

⁴ O. Bülow, *Die Lehre von den Prozeßeinreden...*, s. V.

⁵ O. Bülow, *Die Lehre von den Prozeßeinreden...*, s. 5–6.

⁶ O. Bülow, *Die Lehre von den Prozeßeinreden...*, s. 281–282.

co do meritum⁷. W konsekwencji przesłanki powinny być badane z urzędu przed przystąpieniem do merytorycznego rozpoznania sprawy.

Sam O. Bülow w ostatnim zdaniu wstępu do swojej pracy zauważył, że choć ciężar rozważań zawartych w pracy spoczywa na prawie cywilnym procesowym, to jednak rozwinięte w niej elementarne pojęcia pozostają nie bez znaczenia również dla teorii procesu karnego⁸. Kwestią więc czasu było przeniesienie konstrukcji przesłanek procesowych na grunt procesu karnego. W pierwszych komentarzach do kodeksu postępowania karnego Rzeszy z 1 lutego 1877 r. (StPO) pojęcie przesłanek procesowych jako takie nie pojawiało się, choć wyróżniano kategorię ogólnych i szczególnych przesłanek skargi karnej (*allgemeine und besondere Voraussetzungen der Strafklage*) oraz przeszkód skargi (*Hindernisse der Strafklage*). Rozumiano je jako okoliczności, od których jest uzależniona dopuszczalność ścigania, a więc których brak oznacza przeszkodę dla skargi karnej. Zaliczano do nich takie okoliczności, jak konieczność oczekiwania na rozstrzygnięcie innej sprawy, choroba psychiczna oskarżonego czy jego nieobecność na rozprawie⁹. Pojęcie przesłanek skargi karnej obejmowało zatem okoliczności zróżnicowanej natury. Przeniesienia konstrukcji przesłanek procesowych na grunt procesu karnego dokonał August von Kries, profesor prawa karnego na Uniwersytecie w Giessen, w opracowaniu *Die Prozeßvoraussetzungen des Reichsstrafprozesses*, opublikowanym w 1885 r.¹⁰. Wprawdzie samo pojęcie przesłanek procesowych w nauce procesu karnego pojawiło się już wcześniej – w 1881 r. w podręczniku procedury karnej autorstwa Karla Bindinga¹¹, jednak odpowiedni paragraf nie zawierał żadnego autorskiego tekstu, a jedynie odesłanie do książki O. Bülowa.

August von Kries, w ślad za Bülowem, definiował pojęcie przesłanek procesowych w ścisłym powiązaniu z pojęciem stosunku procesowego. Są to bowiem takie okoliczności faktyczne, których brak powoduje niemożność zaistnienia stosunku procesowego¹². Przyjął założenie, że skoro proces karny traktuje się jako stosunek wzajemnych uprawnień i obowiązków istniejący między stronami a sądem, to postępowanie przygotowawcze prowadzone przez Policję nie stanowi części tak rozumianego procesu karnego. Nie chodzi w nim zatem do zawiązania stosunku procesowego, a w konsekwencji

⁷ E. Schmidt, *Lehrkommentar zur Strafprozeßordnung...*, s. 90.

⁸ O. Bülow, *Die Lehre von den Prozeßeinreden...*, s. VI.

⁹ E. Löwe, *Die Strafprozeßordnung für das Deutsche Reich...*, s. 471–474.

¹⁰ ZStW 1885, nr 1.

¹¹ K. Binding, *Grundriss...*, § 94.

¹² A. von Kries, *Die Prozeßvoraussetzungen...*, s. 32.

9788326481772 W01P01

Tom IV

ISBN 978-83-264-8177-2

9 788326 481772

Cena 359 zł (w tym 5% VAT)